

עלון שבועי נחלת שדה

חידושי תורה בדרך הדרוש
והאגדה על פרשת השבוע

מאת מחבר סדרת הספרים "נחלת שדה" על התורה והמועדים

288 ק"מ 999 פאה תש"ס ז' ט"ו 111 888
לתגובות/הערות/דרשות והרצאות ניתן לפנות לטלפון – 050-4145482,
ניתן לקבל את העלון במייל etayba1@gmail.com

הנושא: בן שירז מהדרך האם על הוריו לסלקו מהבית?

לאשה, והרי שמא ריש לקיש שהיה ראש הליסטים ישפיע
לרעה עליה?

כתב רבינו יוסף חיים ז"ע בספרו בן איש חי (שנה שניה
תחילת פרשת חוקת) כי מוצא נשמות ישראל הוא מהמקום
הנקרא "באר". יעו"ש. ומצינו אצל משה רבינו שהלך למצוא
את זיווגו בבאר כיון שלמד מיעקב אבינו שמצא את זיווגו
בבאר (שמות ב', ט"ו). והיינו, כיון שהאיש והאשה שניהם
ממקור אחד בעולם הנשמות (זוה"ק לך לך דף פג:), ומקום זה
נקרא "באר" כנזכר, לכן הלכו לחפש את זיווגם בבאר.

והנה בכל אחד מן האבות מצינו בארות (עי' רבנו בחיי פרשת
ויצא כ"ט, ב') כי הם מקור נשמות ישראל, כמו שכתב החיד"א
בספרו חומת אנך (על שיר השירים פרק ד פסוק ו): טעם מה
שאמר ז"ל: אין קורין אבות אלא לשלשה (ברכות יג:), דקודם
דור הפלגה היו כל הנשמות באוצר אחד, ואח"כ כל הנשמות
הטהורות היו באוצר בפני עצמו. וזה היה מאברהם אבינו
ע"ה ואילך ולכך בו היה מתחיל תואר אבות. ע"כ.

נמצא כי רק הנושא אשה שנעשה נשמה אחת יכול
להתחבר אל שורשו אל ה"באר" מוצא נשמות ישראל
ולהתקשר אל האבות הקדושים.

וזהו שאומר הפסוק: (תהילים קכ"א, א') "אשא עיני אל הרים
מאין יבוא עזרי" הרים – ההורים, "עזרי" – עזר כנגדו.
שעל ידי הנישואין נקשר אל ההורים – האבות הקדושים.

לכן מצינו בכתובות (יז.) כי רב שמואל בר רב יצחק מרקד
אתלת. ופירש רש"י: שלש בדין זורק אחת ומקבל אחת.
ע"כ. והיינו, שהיה רוקד בפני החתן והכלה עם שלשה בדי
הדס, ולפי דרכינו יש לומר, שבא לרמז בזה שעל ידי
הנישואין זוכה להתקשר אל שלשת האבות הקדושים.

ממילא כל עוד ריש לקיש לא נשא אשה, אינו קשור אל
האבות הקדושים ואין לצפות ממנו שיחזור בתשובה, אולם
כשנשא אשה, על ידי הנישואין נקשר אל האבות
הקדושים, והפנימיות הטהורה שבו תתעורר ויזכה לחזור
בתשובה.

מובא במסכת סנהדרין (פח:): בן סורר ומורה שרצו אביו
ואמו למחול לו מוחלין לו.

ובספר שם משמואל (כי תצא, תרע"א) הקשה, מה תועלת יש
במחילת ההורים לבן סורר ומורה, הרי כל הסיבה שבן סורר
ומורה נסקל, משום "אלא, הגיעה תורה לסוף דעתו של בן
סורר ומורה, שסוף מגמר נכסי אביו ומבקש לימודו ואינו
מוצא, ויוצא לפרשת דרכים ומלסטם את הבריות. אמרה
תורה: ימות זכאי ואל ימות חייב". א"כ מה יועיל שאביו
ואמו מוחלים לו, הרי הציבור כולו עומדים לסבול ממנו
בעתיד?

ותירץ השם משמואל, לכאורה מדוע נהרג בן סורר ומורה
על שם העתיד, אולי יעשה תשובה? ומדוע נועלים את דלת
התשובה בפני בן סורר ומורה?

אלא מובא במדרש תנחומא (פרשת האזינו סימן ד') שתשובה
שייכת רק אצל עם ישראל ולא אצל אומות העולם, כי אנו
מבני בניהם של האבות הקדושים – אברהם יצחק ויעקב.
וממילא כשיהודי נכשל בעביר אין זו אלא דבר חיצוני אולם
הפנימיות הטהורה של כל יהודי שבאה לו מהאבות
הקדושים אינה נפגמת, ומחמתה יבוא לידי תשובה. מה
שאין כן אצל אומות העולם שאין להם פנימיות טהורה אין
יכולים לבוא לידי תשובה.

וכתב השם משמואל שכשיש לאדם בן שאינו הולך בדרך
הישר, כל עוד הוא מחובר אל האבות הקדושים יבוא לידי
תשובה, ולכן כל עוד שהוא מחובר אל הוריו דרכם הוא
מתחבר אל האבות הקדושים, אולם אם הוריו ינתקו ממנו,
ממילא נותק גם הקשר אל האבות הקדושים ולא יוכל לבוא
לידי תשובה.

לכן כאשר ההורים מוחלים לבן סורר ומורה – יועיל לו,
כיון שלא מנתקים את הקשר עם בנם, ממילא על ידם הוא
נקשר אל האבות הקדושים ובסופו יבוא לידי תשובה. אולם
כאשר ניתקו את הקשר עמו, לא יחזור עוד בתשובה וניתן
להורגו בלי חשש שמא בעתיד יעשה תשובה.

מכאן ניתן ללמוד, שאם בן ירד מן הדרך אין לסלקו מהבית,
אלא על הוריו לשמור איתו על קשר כדי שעל ידם יהיה
קשור אל האבות הקדושים.

מדברי השם משמואל מתבאר, כי רק מי שקשור אל האבות
הקדושים יש לצפות ממנו שיחזור בתשובה אולם מי
שהנתק משלשת הקודש, אבדה תקוותו.

לאור זאת ניתן לבוא ולבאר מה שמצינו אצל רבי יוחנן
ורישי לקיש שהבטיח רבי יוחנן לריש לקיש את אחותו

מובא ביבמות (פד.), שרבי יהודה הנשיא מספר: כשהלכתי ללמוד תורה אצל רבי אלעזר בן שמוע, חברו עלי תלמידיו כתרנגולים של בית בוקיא, שאין מניחים תרנגול זר להיות ביניהם.

ומפרש רש"י, של בית בוקיא - בקיאים וחרפים ואין מניחין תרנגול נכרי ביניהם.

נמצא כי תלמידיו של רבי אלעזר בן שמוע היה להם הן את מעלת הבקיאיות והן מעלת החרפות. אלא שהדבר צריך ביאור, שהרי כתב הגאון רבי עזריה פיג'ו בספרו בינה לעיתים (דרוש א' דף א' סוע"ג) בשם חכמי המחקר, דמי שהוא זכרן לא מצוי בו פלפול והפלפול אין מצוי בו זכירה, כי הזכירה באה מיבוש המח ואילו הפלפול בא מלחות המח, ולא יכוננו שניהם יחדיו. ועל פי זה פירש את דברי הגמרא בערובין (נד.), אמר ליה שמואל לרב יהודה: שיננא, פתח פומיך כי היכי דתתקיים בידך, דשיננא היינו חריף וחסר בו זכירה, ועל כן אמר לו פתח פומיך, שהוא סגולה לזכרון. ע"כ.

וכן כתב החיד"א בספרו דברים אחדים (תחילת דרוש י"ג) וז"ל: ואמרו חכמי הטבע הקדמונים שעל הרוב לא יכוננו יחדיו, שלפי הטבע הן דברים הפכיים, ובאמת שהם שתי מתנות טובות וכל אחת הרי זו משובחת, את כל ונוכחת, כי הזיכרון קורא בגרון כל אשר ראו עיניו, ובקי בכל דבר שראה או שמע שמחה לאיש במענה פיו. וכן החורפא וקלות ההבנה הוא יקר הערך, להבין דבר מתוך דבר, ובעומדו לפני בעלי תריסין מי כמוהו חסין, קולע אל השערה דעת כל אחד ואחד, ומשיב לו על פי מידותיו, וזהו איש מלחמה במלחמתה של תורה, ואפשר שזהו שאמר הכתוב (משלי ג', י"ג) "אשרי אדם מצא חכמה ואדם יפיק תבונה", מצא חכמה נגד הזכרון דכהרף עין נשאר בדעתו מה שראה או שמע וכמעט נקרא מציאה אצלו, וזהו "אשרי אדם מצא חכמה", "ואדם יפיק תבונה" נגד החרף, כי בדעתו הרחב והמהיר יפיק תבונה דבר מתוך דבר, ומוציא מים מצור חלמיש, ולהיות שעל הרוב דרך טבע ליתנהו בחד גברא, לכן כתיב בכל חלוקה אדם, "אשרי אדם מצא חכמה ואדם יפיק תבונה", להורות דעל הרוב שתיהם לא ימצאו באדם אחד, שיהיה טבעו מוכן לזכרון ולחורפא, וזאת לפניו בישראל רב יוסף סיני ורבה עוקר הרים. עכ"ד.

ואם כן, הכיצד תלמידיו של רבי אלעזר בן שמוע היה בהם חריפות ובקיאיות כאחד?

ונראה לומר כי התשובה טמונה אצל התרנגולים, ולא לחנם בחר רבי לכנותם "תרנגולים של בית בוקיא". שכן דרכו של התרנגול שהוא מצוי זמן רב עם נקבתו יותר משאר בעלי חיים, וכמו שמצינו בברכות (כב.), שלא יהיו תלמידי חכמים מצויין אצל נשותיהם כתרנגולים. רבי אלעזר בן שמוע בשונה משאר חכמי ישראל היה משקיע בתלמידיו יותר מן המצוי עד שרומם אותם והוציא מהם יותר מטבעם שתהיה בהם גם חריפות וגם בקיאיות הגם שהדבר סותר זה את זה.

לכן רבי אלעזר בן שמוע הוא בעל המימרא: "יהי כבוד תלמידך חברך חביב עליך כשלך", היינו, כשם שהאדם שואף להוציא מעצמו את השלמות, כך גם צריך לשאוף ולהאמין בתלמידיו להוציא מהם את השלימות.

וכן מספרת הגמרא במנחות (יח.): והתניא, אמר רבי, כשהלכתי למצות מדותי אצל רבי אלעזר בן שמוע [ופירש רש"י: לידע מיצוי תלמודי ולשאול ספיקותי], מצאתי יוסף הבבלי יושב לפניו, והיה ביב לו ביותר, עד לאחת [פירש רש"י, עד שהגיעו להלכה אחת]. אמר לו רבי: השוחט את הזבח להניח מדמו למחר מהו, [פירוש, שלא חשב מחשבת פיגול שזה דוקא כשחושב לאכול ממנו למחר, רק חישוב להניח מדם הקרבן למחר]. אמר לו כשר, ערבית אמר לו כשר, שחרית אמר לו כשר, צהרים אמר לו כשר, מנחה אמר

לו כשר אלא שר' אליעזר פוסל, [בכל פעם אמר לו כשר, ורק בפעם הזאת הוסיף את המלים אלא שרבי אליעזר פוסל], צהבו פניו של יוסף הבבלי [האירו פניו מחמת שמחה], אמר לו, יוסף כמדומה אני שלא כיווננו שמועתינו עד עתה, [פי' ששאל אותו למה עד עכשיו לא צהבו פניו, אם זה משום שלא הסכים עם דבריו עד להלכה הזו, ולכן רק עכשיו כשאמר לו דבר זה צהבו פניו], אמר לו: רבי! הן, [פירש רש"י: כוונת וכוונת והיינו שהסכים עם כל מה שאמר, ומה שאורו פניו עכשיו במיוחד, זו מסיבה אחרת], אלא שרבי יהודה פסול שנה לי [שרבי יהודה לימד אותי שכשחישוב להניח למחר הקרבן פסול], וחזרתי על כל תלמידיו ובקשתי לי חבר ולא מצאתי, [ופירש רש"י שמחמת זה חשבתי שמא שכחתי], ועכשיו ששנית לי פסול החזרת לי אבידתי, [כך השיב לו יוסף הבבלי].

ממשיכה הגמרא, זלגו עיניו של רבי אלעזר בן שמוע דמעות, אמר: אשריכם תלמידי חכמים שדברי תורה חביבין עליכם ביותר, קרא עליו המקרא הזה "מה אהבתי תורתך כל היום היא שיחתי".

רואים במעשה זה, כיצד רבי אלעזר בן שמוע מעודד את תלמידיו ומשבח אותם שדברי תורה חביבים עליהם ביותר.

כמו כן מצינו במסכת עירובין (נג.), וא"ר יוחנן: כשהיינו לומדין תורה אצל ר' אושעיא היינו יושבין ארבעה ארבעה באמה, אמר רבי: כשהיינו לומדין תורה אצל רבי אלעזר בן שמוע היינו יושבים ששה ששה באמה, ואומר רש"י, ששה באמה שהיינו מתקרבין לשמוע מפיו ודוחקין זה את זה.

ונראה לומר שלא לחינם אצל רבי אלעזר בן שמוע היו לומדים ששה ששה באמה ואילו אצל רבי אושעיא ארבעה ארבעה באמה, שכן מצינו (חגיגה טו.; מועד קטן יז.): מאי דכתיב "כי שפתי כהן ישמרו דעת ותורה יבקשו מפיהו כי מלאך ה' צבאות הוא", אם דומה הרב למלאך ה' צבאות יבקשו תורה מפיהו, ואם לאו אל יבקשו תורה מפיהו. נמצא כי הרב נמשל למלאך ומצינו אצל כנפי המלאכים (חגיגה יג.), שאצל יחזקאל נאמר שראה את המלאכים עם ארבע כנפיים, ואילו ישעיהו ראה אותם עם שש כנפיים. ומחלקת הגמרא שיחזקאל ראה אותם אחר החורבן ואז נגרע ונחסר מהם שתי כנפיים. ולשיטה אחת היו אלו הכנפיים בהם המלאכים אומרים שירה.

והנה תפקידו של הרב להביא את תלמידיו שירגישו שהתורה הקדושה היא שירה, כמו שנאמר "ועתה כתבו לכם את השירה הזאת", ולכן אצל רבי אלעזר בן שמוע היתה השירה אצל תלמידיו בשלמות לכן היו ששה ששה באמה, לרמז על שש כנפיים של המלאכים, לעומת זאת אצל רבי אושעיא מחמת ירידת הדורות כבר לא היתה התורה כ"שירה", ולכן היו רק ארבעה ארבעה באמה, להורות על חסרון כנפי המלאכים, הוא הרב הדומה למלאך.

מצאנו במדרש תנחומא (פרשת בשלח סימן כ"ו), "ויאמר משה אל יהושע בחר לנו אנשים וצא הלחם בעמלק", (שמות י"ז, ט) - מכאן שהיה עושה משה את יהושע תלמידו - כמותו. ללמדך דרך ארץ שלא אמר לתלמידו בחר לי אלא בחר לנו, אע"פ שתלמידו היה, עשהו כמותו. מכאן אמרו ש"יהא כבוד תלמידך חביב עליך כשלך".

ויש לומר עמלק הרי נלחם עם "ויזנב בך כל הנחשלים אחריו" עמלק מפיל את אותם בחורים חלשים, שאינם מאמינים בעצמם, תפקידו של הרב לרומם את התלמידים החלשים, וזאת על ידי שמכבד אותם ומרומם אותם.

פרקים אלו הם מתוך הספר "נחלת שדה - תנאים ואמוראים" חלק ב' כת"י.

ניתן להשיג ספר נחלת שדה תנאים ואמוראים חלק א' בטלפון 0504145482